

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI VE BASIN¹

Prof. Dr. Hamza ÇAKIR

Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi
(Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi)
ecrinsena38@gmail.com

Öğr. Gör. Dr. Deniz Elif YAVALAR

Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
denizelifozgur@hotmail.com

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyaya egemen olan değişim rüzgârları Türkiye'yi de etkilemişti. 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte muhalefet kurumu resmi olarak yerleşmiş ve Türk siyasi-ekonomik-toplumsal yapısında bazı dönüşümlere yol açmıştı. Bu bağlamda, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelişinden 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar geçen dönemdeki basın ile iktidar ilişkileri de ayrı bir önem taşımaktadır. Demokrat Parti (DP) iktidarı ile dönemin basını arasındaki ilişkileri konu alan bu çalışma, 27 yıl boyunca tek parti idaresi altında mücadele veren basının yeni siyasal iklimden nasıl etkilendiğini ortaya koyma amacındadır. DP dönemini ele alan çok sayıda araştırma olmasına karşın, bu dönemin basın ortamını ele alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, yapılan bu betimleyici çalışma söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemesi açısından önem arz etmektedir. Geniş bir kaynak araştırmasına dayanan çalışmada; arşiv bilgilerinden, gazete taramalarından, dönemin söylem seçkinlerinin hatıratlarından da yararlanılmıştır. DP'nin 10 senelik iktidar dönemini bir bütün olarak görebilmek için kronolojik silsileye sadık kalınmış ve basın ile iktidar arasındaki ilişkilerin seyri geçiş dönemleri olan üç başlık altında incelenmiştir. Basın, bugün olduğu gibi 1950-1960 döneminde siyasal bir arena olma ve gündeme yön verme niteliklerini taşımaktaydı. DP iktidarı süresince basından yararlanarak kamuoyunun desteğini sağlamaya çalışmış fakat ekonomik ve toplumsal vaatlerini gerçekleştirmeye çalıştığı siyasal düzlemde, toplumsal buhran yükseldikçe basının muhalefeti de artmıştır. Bunun üzerine DP iktidarı baskıcı yasal düzenlemeler ve yöntemlerle basını susturma yoluna gitmiş, iktidar yanlısı basını ise resmi ilanlar, kâğıt tahsisi, örtülü ödenek gibi yöntemlerle desteklemiştir. Basın ile iktidar ilişkilerinin sağlıklı bir zemine oturtulmadığı bu dönemde, yayın organlarının birçoğunun DP'nin baskılarına karşı koyma siyaseti ürettiği ve iktidarın değiştirilmesi yönünde önemli etkilerinin olduğunu ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Basın, Yasal Düzenlemeler, Basın-İktidar İlişkileri.

PRESS IN DEMOCRATIC PARTY ERA

Abstract

The winds of change which dominated the world after the Second World War had their impact on Turkey, as well. Along with the transition to multi-party political life in 1946, the concept of opposition was legally institutionalized and brought about some changes in Turkish political-economic-social structure. In this context, relations between press and political power during the period between May 14th 1950 when Democratic Party came to power and Coup d'état on May 27th 1960 needs more attention. The study, which deals with the relationship between Democratic Party (DP) Government and the press, aims to reveal how the press was influenced

¹ Bu makale Yeditepe Üniversitesi I. İlişkisel Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulmuştur.

by this new political climate after 27 years of struggle during the single party period. Although there are a large number of studies dealing with DP period, there are a limited number of works focusing on the press of this period. For this reason, this descriptive work is of crucial importance as it fills this gap. The study depending on a large scale resource analysis makes use of archival information, newspaper scanning and the memories of man of discourse during the period. The study sticks to the chronological order to provide a holistic view of 10 years of power with DP and the course of relations between the press and political power is analyzed under three heading which also reflect the transition periods. The press, as is today, was a political arena identifying the agenda within the period of 1950-1960. DP tried to obtain public support through press during their reign, however as they were struggling to keep their economic and social promises, the opposition of press increased along with social depression. Seeing this, DP power enforced oppressive legal regulations and methods to suppress the opposition press and encouraged pro-government circles in the press through official notices, paper allocation and implicit subsidies. In this period, in which the relations between press and political power lacked a healthy ground, most of the press units might be said to have created their own way to stand up to governmental oppressions from DP and to have had a significant influence on the change of government.

Keywords: Democrat Party, press, legal regulations, relations between press and government.

1. Giriş

1931’de Cumhuriyet döneminin ilk basın yasasının yayınlanmasının ardından, 1935’de Ankara’da ilk Basın Kongresi toplanmış ve 1946’da çok partili döneme geçilirken CHP Hükümeti basına bazı ödünler vermek zorunda kalmıştı. 1931 Matbuat Kanunu’na göre, gazete kapatma yetkisini hükümete veren 50. madde ile Bakanlar Kurulu gerekli bulunduğu gazeteyi; gerekli gördüğü süreyle kapatır, kararı Basın Yayın Umum Müdürlüğü tarafından gazetelere bildirirdi. Ancak, CHP Ekim 1947’de yapılması gereken seçimleri 21 Temmuz 1946’ya alınca; seçim öncesi desteği sağlamak adına havayı yumuşatacak Basın Kanunu tasarıları getirecekti (Topuz, 1996:100). CHP’nin İkinci Olağanüstü Kurultayı’nın 10 Mayıs 1946’da toplanmasını takiben 12 Haziran 1946’da üniversitelere bilimsel ve idari özerklik veren Yeni Üniversiteler Kanunu oybirliği ile geçmiş; Matbuat Kanunu’nun hükümete gazete kapatma yetkisini veren 50. Maddesi değiştirilmiş; yeni getirilen hükümle bu yetki mahkemelere devredilerek kabul edilen kanunla basın suçları affedilmişti (Eroğul, 2003:32-33; Karpat, 2012:245-246). Basın Birliği’nin kaldırılması ve Basın Kanunu’nun 50. Maddesindeki gazete kapama yetkisinin hükümete verilmesine ilişkin hükmün kaldırılmasını da kapsayan bu tasarılar, 13 Haziran 1946’da² Meclis’te kabul edilmiştir. Böylece gazete ve dergilerin hükümetler yerine mahkeme tarafından, bir aydan iki yıla kadar kapatılması karara bağlanmıştır. “*Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın*” isimli kitabında dönemi değerlendiren Orhan Koloğlu, kanunun ardından 1908’deki basın patlamasına benzer bir olayla karşılaşıldığını belirterek, yüzlerce dergi ve gazetenin ülkenin dört bir yanından fişkırdığını ve muhalefetle bütünleştiğini ifade etmektedir. Koloğlu şöyle devam etmektedir:

² TBMM Tutanak Dergisi, C:24, D:7, T:3, B: 57,O: 1, 13 Haziran 1946.

“1941’de Türkiye’de günlük toplam baskı sayıları 60 bini bulan 113 gazete vardı. En yüksek baskı sayısı 20 binin üstündeydi. Ayrıca 227 dergi çıkıyordu. 1946’da birden baskı sayıları 100 bine yaklaşan 202 gazete ile 302 dergi belirdi.” ‘Gazeteler baskılarını artırmak için muhalefet yapıyorlar’ anlayışının bu dönemin ürünü olduğuna değinen Koloğlu, bu tasarının görüşülmesi sırasında DP lideri Adnan Menderes’in “Gazete ve dergilerin kapatılabilmesi basın hürriyeti için gayet ağır bir baskıdır. Çünkü bir gazetenin kısa bir zaman için dahi kapatılması, onun mahvına kadar gidebilir.”³ şeklinde sarf ettiği sözlerin basına umut verdiğini yazmaktadır (Koloğlu, 1992:68 ve 70-71).

21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinde, TBMM’de toplam 465 sandalyenin 395’ini CHP, 64’ini DP, 6’sını ise bağımsızlar kazanmıştı (Karpat, 2012:250; Turan, 1999:230). Ancak, seçim sırasındaki olaylar ve söylentiler seçimleri şaibe altında bırakmıştı. DP, daha sonuçlar belli olmadan İnönü’ye bir telgraf çekerek haksızlığın düzeltilmesi yolunda müdahale etmesini istemiş, itirazların fayda etmemesi üzerine Demokratlar, bir dizi seçimi protesto mitingleri düzenlemişti. Bunun üzerine Halk Partisi bunları sınırlı bir sessizlikle izlemiş ve yürürlükteki sıkıyönetimden yaralanarak bu tartışmaları, yasaklama yoluna gitmişti. Ertesi gün, Celal Bayar’ın “Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır” şeklindeki sözlerini yayımlayan Yeni Sabah ve Gerçek Gazeteleri sıkıyönetim kararıyla kapatıldı; aynı demeci aktaran iktidar yanlısı Tanin’e dokunulmadı. İzmir’de ise “Hayır! Biz bunları seçmedik” diye başlık atan İzmir Gazetesi ve İleri Demokrasi Gazetesi seçimi ihlali, halkı isyana teşvik suçlarını işledikleri gerekçesiyle mahkemeye verildi (Eroğul, 2003: 37; Turan, 1999: 232; Karpat, 2012:251; Yalman, 1997:1365). 16 Aralık 1946’da Sıkıyönetim Komutanlığı, Cemiyetler Kanunu’ndaki değişikliğe dayanarak kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi’ni ve onları destekleyen Sendika, Ses, Nor Or, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergileri; bunların matbaalarını kapatmıştı.⁴ Siyasi hukuki nizama bozma yolunda propaganda yapan Yarın Gazetesi ve matbaası ile irticai yayınlar yaptığı gerekçesiyle Büyük Doğu Dergisi ve Matbaası’na 4’er ay

³ Topuz, 1996:101.

⁴ Bu dönemlerde, her iki partinin kendini diğerinden farklı göstermeye çalıştıkları bir başka usul birbirlerini komünistlikle karalamaktı. Hükümet aşırı ve Pantürkist sağ bastırmayı uygun görmüşken, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi sol için nispeten hoşgörü dönemini başlatmıştı. CHP içinde savaşın hemen ardından gelen bu dönemde bile, gelişmekte olan muhalefeti nefret edilen komünizmle özdeşleyen unsurlar vardı. 4 Aralık 1945’te solcu gazete Tan’ın büroları yağmalanmış, baskı makineleri tahrip edilmişti. Bu olaylara rağmen Haziran 1946’da Dr. Şefik Hüsnü Değmer’in önderliğinde Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi adlı bir komünist partisi kurulmuştu. Ancak soğuk savaşın etkilerini kısa süre hissettirmeye başlamasıyla Aralık 1946’da sıkıyönetim kanunlarına başvurularak Peker hükümeti tarafından, Aralık ayında Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi ve bunları destekleyen 6 gazete ve dergi sıkıyönetim kararıyla kapatılmıştı, DP ve CHP birbirlerine komünizme karşı yumuşak davranmakla suçladıkları bir çamur atma saldırısı başlatmışlardı. Hatta DP Moskova’nın hizmetinde olmakla suçlanmış 1948 ve 1949 yılları bir solcu avına sahne olmuştu. Nihal Atsız ve Zeki Velidi Togan gibi savaştan hemen sonraki dönemde kovuşturulmaya uğramış olan Pantürkistlerin itibarları iade edilmiş ve bunların sesini en çok çıkartan hasımları olan sosyalist yazar Sabahattin Ali, devletin istihbarat kuruluşunun bir mensubu tarafından öldürülmüştü (Zürcher, 1995:309-310; Eroğul, 2003:41).

kapatma cezası vermişti (Karpaz, 2012:257).Hükümetin teklifi üzerine meclis 13 Eylül 1948'de de yürürlükteki basın kanununu değiştirmek üzere görüşmelere başladı. Başbakan Recep Peker'in insanlığın en büyük eserinin devlet olduğunu söyleyerek sözlerine başlaması teknik anlamda totaliter bir görüşü aksettiriyordu. Yeni getirilen tekliflere göre, gazete çıkaracak olanların kanuni vasıfları arasında suişöhret (kötü ün) sahibi olmamaları isteniyor ve kanuni vasıfların haiz olmayanların verdikleri gazete çıkarma beyannamelerinin verilmemiş sayılacağı belirtiliyordu. Üstelik teklifin 18. Maddesi, beyanname vermeyenlerin gazete ve dergilerinin en büyük mülkiye amirinin emriyle kapatılabileceğini öngörüyordu. Bir gazete sahibi kanuna göre, beyanname verip gazetesini çıkartırken, en büyük mülkiye amirinin kendisini kötü şöhretli tanınması sonucu, aniden yayımına son vermek durumunda kalacaktı (Eroğul, 2003: 39-40). DP'nin muhalefette olduğu bu dönemde Celal Bayar, *"Bugünkü Basın Kanun'u hür basını sağlamaktan uzaktır"* değerlendirmesini yaparken, Menderes şöyle diyordu: *"Yayın hürriyeti, yurttaşların şahsi ve siyasi hak ve hürriyetinin teminatıdır. Basın hürriyetinin olmadığı yerlerde vatandaşın diğer hak ve hürriyetleri, kapalılığın kiri ve pisi altında çürümeye mahkûmdur."* (Topuz, 2003:106).

2. DP İktidarı ve Basın

2.1. 1950-1954 Dönemi

14 Mayıs Genel Seçimini kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti tarafından hemen bir kanun tasarısı hazırlanıp meclise sunulmuş ve bu tasarı 15 Temmuz 1950'de kabul edilerek⁵ 21 Temmuz'da yürürlüğe girmişti. *"100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi"* isimli kitabında bu dönemi değerlendiren Hıfzı Topuz, DP'yi basının büyük çoğunluğunun desteklediğini belirterek, partinin iş başına geldikten sonra basının sorunlarının çözüleceği kanısına vardıklarını; hatta CHP'yi tutan gazetelerde çalışanlar arasında bile DP'yi gönülden destekleyenlerin bulunduğunu eklemektedir. 1950 Basın Kanunu liberal bir kanun olarak tanımlayan Topuz, 1931 kanunu ile ve sonraki değişikliklerle kurulan güdümlü rejimin yıkıldığını ve hükümetin basın üzerindeki kontrollerinin kaldırıldığını ifade etmektedir (Topuz, 1996:105). Dönemi *"Öfkeli Yıllar"* isimli kitabında değerlendiren Altan Öymen ise 1950'lerin ilk yıllarında Sedat Semavi'nin sahibi ve başyazarı olduğu Hürriyet'in, Safa Kılıçoğlu'nun patronluğundaki Yeni Sabah'ın partiler arasında bağımsız kalma iddiasını sürdürmeye gayret sarf ettiklerini, Ahmet Emin Yalman'ın başyazarlarında DP'ye zaman

⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D: IX, C: 1, T: Olağanüstü, B: 23, 14 Temmuz 1950: Basın Kanunu Tasarısı ve İçişleri ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu (1/83) 726:747,747:771.

zaman eleştiriler yöneltip, başka bir gün yönünü değiştirdiğini, Cumhuriyet'in tavrının istikrarlı olduğunu yazmaktadır. Öymen anılarında şöyle devam etmektedir:

“CHP’yi iktidarda olduğu sırada desteklemiş olan İstanbul gazetelerinin çoğunun ana çizgisi değişmemişti. Zaten bazılarının sahipleri CHP’nin milletvekilliğini yapmıştı. Hakkı Tarık Us’un Vakit’i, Ethem İzzet Benice’nin Son Telgraf’ı, eski Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak’ın Akşam’ı çizgisi değişmeyenlerdi. Fakat onlarında giderek DP iktidarına karşı daha yumuşak bir tavır izlediği görülür. Selim Ragıp Emeç’in Son Postası, Mehmet Faruk Gürtunca’nın Her Gün’ü, Ali Naci Karacan’ı Milliyet’i muhalefete hücumlarını, konjektöre göre çok sertleştirebilen üsluplar içinde sürdürüyorlardı. Basındaki genel tablo karşısında bizim Ulus Gazetesi, DP’lilerin CHP lideri İnönü’ye hücumlarını karşılamak için vardı. Gerek Nihat Erim gerekse Hüseyin Cahit Yalçın yazılarında o hücumları karşılamakla kalmıyorlar; DP lideri Menderes’i hedef alan karşı bir hücumda bulunuyorlardı. Bunlara Zafer Gazetesi’nin başyazarı aynı zamanda milletvekili Mümtaz Faik Fenik cevap yetiştirmeye çalışırdı.” (Öymen, 2007:80-87).

5680 Sayılı Basın Kanunu, 1881 sayılı Matbuat Kanunu’nun hükümete tanıdığı geniş yetkileri kaldırılmıştı. Gazete ve dergi çıkarmak için hükümetin izni ve ruhsatı gerekmeyen yeni basın kanununa göre, bir bildiri vermek yetecek, kötü ünlü kişilerin gazetecilik yapmalarını yasaklayan her türlü yoruma elverişli eski maddeler devre dışı bırakılacaktı. Kanuna göre, basın suçlarının yargılanması özel mahkemelere verilmiş ve cevap hakkı yeniden düzenlenmiş, gazete sahipleri cezai sorumluluktan kurtulmuşlardı. Suç sayılan bir yazıdan genellikle yazar ve yazı ileri müdürü sorumlu olacak; gazete sahibi ancak hukuki ve mali sorumluluk altına girecekti. Öte yandan 1931 Kanunu’ndaki 51. Madde demokratikleştirilerek 31. Madde olarak alınmış ve yurt dışında basılan yayınların Bakanlar Kurulu kararıyla sansür edilmesi öngörülmüştü (Şahhüseyinoğlu, 2005:77; Kayış&Hürkan, 2012:106). Menderes’in hem arkadaşı hem de Devlet Bakanı olarak basınla ilgili ilişkilerini düzenleyen Mükerrerrem Sarol anılarında, Başbakanın kendisine şöyle dediğini hatırladığını yazmaktadır:

“Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. İçine aldığı insanları, kısa bir zamanda hazmeder, kendi bünyesine katar. Birçok yakın dostların çocukları, bir gün basın konusunu tartışırken babalarına 'ben önce gazeteciyim, sonrasızın oğlunuzum' demekten sakınmamışlardır. Toplumun en güçlü müessesesi sayılanaileyi de aştığına göre, basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz da hafife almaktır” (Sarol, 2014: 163).

1 Ağustos 1951’de gazetelere dağıtılacak resmi ilanlara ilişkin Bakanlar Kurulu Kararnamesi yürürlüğe girdi. Kararname ile o zamana kadar özel bir şirket aracılığıyla

gazetelere eşit olarak dağıtılan resmi ilanları, bundan böyle hükümetin takdir ettiği ölçülerde ve hükümet eliyle dağıtmayı onaylayacaktı (Kaya, 2010:162). Yeni kararnameye göre, rotatif ve ebat şartları dışında gazeteler büyük ve küçük diye sınıflara ayrılıyor; büyük gazetelere daha çok ilan veriliyordu (Erer, 1963:77). 3 Aralık 1951’de de Türk Ceza Kanunu’nun 141. ve 142. maddelerinde değişiklik yapılarak cezaların ağırlaştırılmasını öngören yasa tasarısı TBMM’de kabul edildi. 1951 yılında hükümet tasarısında yer alan 141. ve 142. maddelere daha önce kaldırılan şiddet kullanmak ve şiddet kullanarak ibarelerinin yerine cebir yoluyla ve cebren yok etme ibarelerinin konulması hükmü Meclis Genel Kurulu’nda kabul edilmedi. Komünist cemiyetleri kurup, yönetmenin cezası 8-15 yıla, bu cemiyetlere üye olmanın cezası da 5-12 yıla çıkartıldı. Birden fazla cemiyet kurup yönetenlere idam cezası verilebilecekti. Ayrıca komünizm propagandası için getirilen cezada, 5 yıldan 10 yıla kadar yükseltildi. Laikliği korumayı öngören 163. madde de, başta Said Nursi’nin yazdığı Risale-i Nur Külliyyatı’nın yayımcıları, dağıtıcıları olmak üzere; çok sayıda kişinin cezaevine konmasına yol açmıştı (Kayış&Hürkan, 2012:107).

13 Haziran 1952’de kabul edilen, 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun⁶ 20 Haziran 1952’de yürürlüğe girmiştir. Bu yasa, gazetecilere sendika kurma olanağı da tanımış ve yasanın 22. maddesi “*gazeteciler aralarında 5018 sayılı kanun hükümleri dâhilinde sendikalar kurabilirler*” denilmiştir. Sendikalaşma hakkı tanıyan 1947 tarihli 5018 sayılı kanun, 3008 sayılı iş kanununda işçi tanımına uygun olarak beden işçilerini kapsamakla birlikte, 5953 sayılı yasanın 1952’de yürürlüğe girmesi sonucu fikir işçilerini de kapsamıştır (Çakır, 2007:173-174). Ayrıca, 5953 sayılı kanun gazetecilere şu hakları da sağlayacaktı: Sosyal sigortalardan yaralanabilmek; işveren ve gazetecinin yazılı iş anlaşması yapması zorunluluğu; iş anlaşmasını bozmak isteyen gazeteciye kıdemine göre tazminat ödemesi; askerlikte, mahkûmiyet ve gazetenin kapanması durumlarında gazeteciye ücret ödenmesi; haftalık tatil, yıllık ücretli izin. O güne kadar yalnızca devlet memurlarına tanınan yıllık ücretli izin hakkını gazetecilere de tanıyordu. Yasayla gazetecilerin işverenle, içinde işin türü, ücret miktarı, gazetecinin kıdemi gibi kayıtların yer aldığı bir yazılı sözleşme yapması zorunluluğu, sözleşmenin feshi halinde önceden bildirilmesi ve tazminat ödenmesi zorunluluğu, haftalık tatil hakkı, sendika kurma hakkı ve sosyal sigortalara tabi olma zorunluluğu getirildi. Yasa gazetelerin dini bayramı arda yayımlanması konusunda bir yasak koyarak ortak tatil zamanı yaratmıştı (Kayış&Hürkan, 2012:107; Yıldız, 1996: 488). 1951 yılında basına vurulan ilk darbe olarak nitelendirilen ilanlar kararnamesinin ardından basının eleştiri görevini zorlaştıran

⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D: 9, Cilt: 16: T:2, B: 84, 13 Haziran 1952: 210-216

diğer bir adım Temmuz 1953'te 6123 sayılı Türk Ceza Kanunu Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un 1. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 273. maddesi yeniden düzenlenerek, o zamana dek ilgili bakanın şikâyetini gerektiren bakanları küçük düşüren yayınlara karşı cezai soruşturmalara başlanmasında savcılıkların resen harekete geçmesi mümkün kılınmıştır. O zamana değin, sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi ilgili bakanın şikâyetine bağlıyken, artık savcılık kendiliğinden kovuşturma açabilecek, bakanın sadece onayını alabilmesi yetecekti (Eroğul, 2003:137).

2.2. 1954-1957 Dönemi

9 Mart 1954'te yayın yoluyla suç işleyenlere, ağır cezalar getiren yasa meclisten çıkmış; DP "*devletin siyasi ve mali itibarını sarsan yayın*" adı altında yeni bir suç çeşidi ihdas etmişti. İktidar yanlısı gazeteleri maddi olarak destekleyecek formüller bulunurken muhaliflere devlet ilan ve imkânları kullandırılmamıştı. Ahmet Emin Yalman anılarında, 2 Mayıs 1954 seçim başarısından hemen sonra Ankara'da Başbakan Menderes'in makamına kendisini tebrik etmeye gittiğini ancak karşısında çok değişmiş bir adam bulduğunu yazmaktadır. 1950 ile 1954 yılları arasında basının hükümetle sıkı işbirliğini halinde olmasını, muhalefetin haksız hücumlarına karşı devamlı suretle kalkan vazifesi görmesine rağmen başarının iktidarın başını döndürdüğünü anılarında belirten Yalman şöyle devam etmektedir:

"Bana dedi ki: 'Seçimler vatandaşların benim tuttuğum yolu ne kadar beğendiğini açığa vurdu. Şimdiye kadar ben siz gazetecilere danışmaya değer veriyordum. Asaba ilaç diye aspirin mi yoksa optalidon mu kullanmak münasiptir diye fikrinizi soruyordum. Halkın coşkun güveni şimdi şunu belli ediyor ki böyle bir danışmaya ihtiyaç yoktur. Ben kendi kendime son kararı vereceğim dilersem aspirin, dilersem optalidon kullanacağım.'"(Yalman, 1997:1639).

DP büyüklerinin niçin bu yolu tuttuklarını yorumlayan İnönü, 1954 ile 1960 arasında alınan bütün tedbirleri işaret ederek iktidardan gitmememe çareleri diye açıklayacaktı (Toker,1966:19). Şubat 1954 Meclis'e verilen tasarı, yayın yoluyla ve radyo ile işlenecek bazı yeni cürümler getiriyor ve bunları ağır yaptırımlara bağlıyordu. Basın yoluyla itibarı kırarak, şöhret ya da servete zarar verecek bir hususun isnadı halinde 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve bin liradan 10 bin liraya kadar ağır para cezası öngörüyordu. Üstelik bu suçlar, resmi unvanlılara karşı işlendiğinde cezalar üçte birden yarıya kadar arttırılacaktı. İşin kötüsü de suçlanan gazeteciye, iddiasını ispat etme hakkı da verilmiyordu. 1954 tarih ve 6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun'un 2. maddesi ile gazete, dergi ya da radyo yayınında bir kimsenin itibarını kırarak yayın yapılması durumunda takibat yapılması şikâyete bağlı olmaktan çıkarılmış; aynı tarih ve 6337 sayılı Basın

Kanun'un 36. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanunun 1. maddesi ile basın yoluyla işlenen suçlarda Asliye Ceza Mahkemeleri'nin yanında ağır ceza mahkemeleri de görevli kılınmıştır (Eroğul, 2003:137-138). 1954 sonbaharında, Ankara Toplu Basın Mahkemesi, Menderes Hükümeti ve DP aleyhtarları yazılarından dolayı Halkçı Gazetesi mensupları Hüseyin Cahit Yalçın'a⁷ 26 ay 20 gün hapis ve 4444 lira para cezası, Cemal Sağlam'a 65 ay 10 gün hapis ve 10886 lira para cezası, İbrahim Cüceoğlu'na 16 ay hapis ve 2666 lira 30 kuruş para cezası vermişti. Gazetenin sahibi Nihat Erim ise 3553 lira para cezasına çarptırılmış, Yargıtay aşamasında bu ceza 100 bin liraya çıkartılmıştı (Kayış&Hürkan, 2012:118). Falih Rıfkı Atay ile Bedii Faik'in sahibi oldukları Dünya Gazetesi, Mükerrer Sarol'un DP iktidarında bakanlığa kadar yükseldikten sonra elde ettiği servetin nereden kaynaklandığına ilişkin bir yayına girişmişti. Akis Dergisi de basından sorumlu bir Devlet Bakanı'nın aynı zamanda gazete sahibi olmaması gerektiğini belirterek bu eleştiriye katılmıştı. Sorun basında tartışılırken Sarol, kendisine hakaret edildiği gerekçesiyle Akis hakkında yargıya başvurmuştu. Ankara Savcılığı'nın 1954 sonbaharında açtığı soruşturma sürerken konu DP çevrelerini de harekete geçirmişti. DP'li Pertev Arat, Sarol hakkında Meclis soruşturması açılması için bir önerge vermiş, Şubat 1956'da 15 üyeden oluşan bir soruşturma komisyonu seçilmişti. Sonra iddiaların doğru olmadığı belirtilmiş, böylece de Sarol aklanmıştı. Öte yandan Akis'in sahibi Toker hakkında açılan dava çeşitli aşamalardan geçerek 2,5 yıl sonra karara bağlanmıştı. Akis-Sarol davasına konu teşkil eden, Devlet Bakanı'nın sahibi olduğu ve kâğıt üzerinde devrettiği noter kayıtlarıyla ispatlanan Türk-Sesi Gazetesi'ne nüfuz kullanarak mali imkân sağladığı kaygısıydı. Bakanlar hakkındaki iddiaların ispatına ise mevzuat müsaade etmiyordu. Sarol, Akis'in açtığı kampanya karşısında gazetesini devretmiş ve Akis bunun danışıklı devir olduğunu yazmıştı. Danışıklı devir işleminin ispat olunamayacağı düşüncesiyle Sarol, Metin Toker'i dava etmişti. Daha sonra davada verilen hüküm, Yargıtay tarafından bozulmuş ve Toker, Sarol'un danışıklı ortakları Oğuz Akal ile Atıf Sakar arasındaki danışıklı satış mukavelesini yapıldığı noterlikten bulup mahkemeye sunmuş, beraat etmesi karar verilmişti. DP iktidarının etkisiyle Yargıtay'a beraat kararı ispat hakkı olmadığı gerekçesiyle bozdurulmuş; Basın Mahkemesi'nde yeniden yargılanan Toker'e 7 ay 23 gün hapis cezası verilmişti. Böylece Toker 11 Şubat 1957'de tutuklanarak Ankara cezaevine girmişti. Toker'in konulduğu 10 numaralı koğuş, artık tutuklanan ya da hüküm giyen basın mensupları ile siyaset ve düşünce adamlarının buluştukları bir yer olduğu için o dönemde "Ankara Hilton" diye anılır olmuştu (Toker, 1991:226; Turhan, 1999:111-112;

⁷ 80 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın hakkındaki karar, Yargıtay tarafından onaylanınca, 1954 yılı aralık ayının başında Üsküdar Cezaevine konulmuş; Anayasa'nın 42 maddesi gereğince hükümetin önerisini olumlu bulan Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından 17 Mart 1955'te affedilip 108 gün hapis yattıktan sonra tahliye olmuştu (Kayış&Hürkan, 2012:118).

Kayış&Hürkan, 2012:124). Demokrat Parti Hükümeti'nin ikinci iktidar döneminde basına karşı gösterdiği katı ve baskıcı anlayışlı yasaların yürürlüğe girmesini müteakiben, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün Temmuz ayında yayınladığı, "*Türk Gazetecileri Vesayet Altında*" isimli yazısında şu şekilde protesto edilerek belirtiliyordu:

"Halkı telaşa düşürecek haberlerin yayılması yasak edilmiştir. Bir parti içinde görüş ayrılıkları olduğunu yazmak yasaktır. Meclis toplantılarının yazılması sınırlandırılmıştır. Cezalar ağırlaştırılmış, sorumluluklar arttırılmış, haberleşme olanakları daraltılmıştır. Yeni kanunlar basın özgürlüğü için çok ağır birer tehdit sayılır. Enstitü, Türk basınının çok büyük çoğunluğunun yeni tedbirleri protesto etmesini sevgiyle karşılar, basın özgürlüğünün ve demokratik kuruluşların korunması için savaştan Türk gazetecilerine saygılarını bildirir." (Topuz, 1996:113).

6-7 Eylül 1955 olayları da basın özgürlüğünü yok etmiş; sıkıyönetim ilan edilmesiyle beraber ertesi gün öğleye doğru Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar vilayette bir basın toplantısı tertip etmiş ve olayın faturası basına kesilmişti. Onlara göre bu olayların çıkmasının tek sorumlusu basındı. Çünkü gazeteler halkı kışkırtmış ve olaylar bu yüzden tırmanmıştı. 10 Eylül günü sıkıyönetim komutanı Harbiye'de bir basın toplantısı düzenlemiş ve gazetecilere bir takım yasaklar koyduklarını açıklamışlardı. Halkı heyecanlandırabilecek, hükümeti tenkit edecek ve çalışmalarını aksatacak haberler, sıkıyönetim çalışmalarını etkileyecek haberler, NATO devletleriyle ilgili haberler, darlık-kıtlık-yokluk haberleri, 6 Eylül olaylarının komünistlerden başkalarının yaptığı yolundaki yazı ve yorumlar, 6 Eylül olayları ile ilgili haber ve resimler, magazin sayfalarında halkı heyecanlandıracak resim ve yazılar, ikinci baskı yapmak yasaktı şeklinde birçok yayın yasağı bildirilmişti. 8 Aralık 1955 tarihli Dünya Gazetesi'nin "*Demokrat Parti Grubundaki huzursuzluk arttı*" ; Vatan Gazetesi'nde "*Bu böyle gidilemez*" başlıkları; Zafer, İstanbul Ekspres Gazeteleri'nin kışkırtıcı nitelikte görünen başlıkları nedeniyle Örfi İdare Komutanı tarafından söz konusu gazetelerin basımı ve yayımı 15 gün men edilmişti (Topuz, 1996:110-112; Yalman, 1997:1662-1663). Takip eden günlerde ise, basın üzerindeki baskılar farklı biçimde devam etti; gazete kâğıdına yüzde 64 oranında zam yapıldı ve bir gün sonra gazetelerin sayfa büyüklüğü ve sayısı sınırlandı (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:394). Demokrat Parti tarafından Meclis Grubu'na 6 Haziran 1956'da getirilen Basın Kanunu'na ilişkin tasarıda: gazete sahibi, başyazar, yazı ileri müdürleri, makale yazarları ve siyasi muhabirler için yüksekokul mezunu, diğer gazeteciler için en az lise mezunu olma şartı getirilmişti. Kanun yayımlandıktan sonra, en az 2 yıldır gazetecilik yapanlar eğitimlerini istenen şekilde tamamlayacak ve gazete sahipleri de 1 ay içinde çalıştırdıkları gazetecilerin eğitim durumlarını belgelendiren bilgileri ilgili birimlere verecek,

bu hükümlere uymazlarsa ağır cezalar alacaklardı. Ayrıca tasarı, gazete haberlerini, yorumları sınırlayan bununla birlikte yanıt ve düzeltme haklarını genişleten yeni hükümler içeriyordu. 16 buçuk saat süren Meclis toplantısında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, tasarının kapalı ve karanlık bir rejime dönme arzusu taşıdığını belirtirken, Hürriyet Partisi adına konuşan Turan Güneş ise bu kanunla değil basın özgürlüğünün, basının bile kalmayacağını ve iktidarın polis devleti olma yolunda olduğunu belirtmişti (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002: 292; Yıldız, 1996:495). 6 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen ve ertesi gün yürürlüğe giren 6733 sayılı Yasa'ya⁸ göre, gazete sahibi ve sorumlu müdür olmak yeni şartlara bağlanırken, altı aylık mahkûmiyet mesleğin icrasına engel kabul edilmişti. Muhabirler için de aynı şartlar aranmış, sorumlu müdürlere, imzasız olarak yayınlanan her yazıyı sorulduğu takdirde 24 saat içinde savcıya bildirmek zorunluluğu getirilmişti. Memleket ahlakını bozmak, resmi sıfatı haiz olanlar aleyhine soru hissi telkin edebilecek yahut müphem ve suizanni davet edebilecek mahiyette neşriyatta bulunmak gibi ceza hukukuna aykırı yeni yayın yasakları ile birlikte ağır para ve hapis cezaları getirilmiş, cevap ve düzeltme hakkı ise oldukça genişletilmişti. Bu konuda kesin takdir yetkisi savcılara bırakılmıştı (Eroğul, 2003:192; Kayış&Hürkan, 2012:120). Ayrıca 6 aydan fazla hapis cezasına çarptırılanlar sorumlu müdür de muhabir de olamayacaklardı. Yanıt ve düzeltme yazılarının yayınlanmasını zorlayıcı koşullar öngörülmüştü. Kanun, nizamname veya resmi teşekküllerce ittihaz olunun karar gereğince, gizli yapılan toplantılardaki görüşmelerin, alınan kararların ya da gizli soruşturmaların ve aşamalarının, yargı mercilerinin görüşmelerinin yayımlanması yasaklanıyordu. Türk Ceza Kanunu'nun 141-142. maddelerine göre mahkûmiyete karar verilirse, o yayın bir aydan üç aya kadar mahkeme kararıyla kapatabilecekti. 32. Madde: memleket ahlakını, aile nizamını bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak tafsilat ile hakiki veya hayali vakıaları hikâye veya tasvir veya tersim edenleri cezalandırıyordu. Yayınları, içeriğinden söz ederek satanlar da cezalandırılacaktı. Gazeteci sanıkların mahkûmiyetleri kesinleşmeden tutuklanmalarını engelleyen 39. madde hükmü de kaldırıldı (Yıldız, 1996:495; Topuz, 1996:112-113). Yine aynı tarihte, 1954'de çıkarılan Neşir Yoluyla Veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun, kimi maddeleriyle birlikte adı da değiştirilerek, "Neşir Yoluyla Veya Radyo İle Yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun"⁹ adını aldı. Basın Kanunu değişikliğiyle birlikte aynı tarihte yürürlüğe giren bu yasa değişikliği; namus, şeref ve saygınlığa dokunacak, resmi sıfatı olanları küçük düşürecek nitelikte yayınlarla devletin saygınlığına dokunacak, halkın devlete güvenini

⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, C: 12, İ: 2, 6 Haziran 1956: (1/475) 91:195,195: 221,232:236

⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, C: 12, İ: 2, 6 Haziran 1956: (1/476) 91:195,195:221,227:231

sarsacak ve zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının değişmesine neden olacak tüm yazıları cezalandırıyordu (Yıldız, 1996:496; Kayış&Hürkan, 2012:116-117). Basın üzerine devam eden baskılar, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün 16 Ocak 1956'da yayınladığı raporda da yer aldı. Türkiye'de 1954'te yayımlanan bazı kanunlara dayanılarak 20 kadar gazetecinin tutuklandığı ve basına baskı yapıldığını belirtildi. (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:292).

2.3. 1957-1960 Dönemi

1957 yılının Temmuz ayında Gazeteciler Sendikası 9 ay süreyle kapatılmış ve Hükümet'in 26 Kasım 1957'de yayınladığı bir kararname ile gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithaline¹⁰ gidilmesine karar verilmişti. 1958 yılının ilk günü yayımlanan bir kararname ile de ilan ve reklamların tek elden dağıtımını kabul edildi. Özel ticari ilanlar da hükümet denetimine alındı ve Türk Basın Birliği resmi ilanlar Limited Ortaklığı yetkilendirildi. Denetim görevi de Devlet Bakanlığı'na verildi. (Kayış&Hürkan, 2012:129). Gazeteler buna sert bir tepki göstermiş hatta 5 Ocak 1958 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Nadir Nadi, bazı gazetelerden önemli kısıntıların yapıldığını, bazılarında daha müsamahalı davranıldığını, bir kısmının ilan gelirlerinin arttırıldığını belirterek, özel ilanların bu şekilde dağılışının insana ister istemez hükümetçe basın hakkında yeni bir ceza ve mükâfat usulü denendiği hissini verdiğini ifade etmişti. 3 Eylül 1958'de yayımlanan bir bildiri ile de hükümetin özel ve resmi ilan tarifelerini düzenlemek ve gazete dağıtımını ayarlamak için hazırlıklar yaptığı açıklanmış; yabancı basının da bu tedbirlere karşı tepkisi olmuştu. 9 Eylül 1958 tarihinde Basın Enstitüsü Başkanı Menderes'e yazdığı mektupta endişe ile Türk basının durumunu izlediklerini, basın özgürlüğünün korunması için bütün devletlerin dikkatini çekmekle kendini görevli saydıklarını ve Türkiye'de basın özgürlüğünün tehlikeye girdiğini bildirmişti (Topuz, 1996:113-114). 16 Aralık 1958'de Adalet Bakanı Esat Budakoğlu'nun açıkladığı rakamlara göre, 1954-1958 arasında gazetecilere toplam 57 yıl hapis cezası verilmiş; 1950-58 arasında hüküm giyen gazetecilerin sayısı 811 idi (Kayış&Hürkan, 2012:122). 3 Ağustos 1959'da yapılan son düzenleme ile resmi ilan ve reklam alabilecek gazetelerin nitelikleri, baskı, iade ve kâğıt miktarlarının incelenmesi yetkisi Basın Yayın Turizm Bakanlığı'na verilmiş, Bakanlığın emriyle gazetelere verilen resmi ilanlar kesilebiliyordu (Kayış&Hürkan, 2012:129). 1959-1960 yıllarının en önemli davalarını oluşturan Pulliam Davaları,

¹⁰O dönemlerde her gün pencerelerde kâğıt gözlediklerini ve bazen bu yürek üzüntüsünün gece yarısına kadar sürdüdüğünü anılarında anlatan Bedii Faik şöyle devam etmektedir: "DP iktidarının gemiyi iyice azıya alınıp ihtilali adeta çağırma başladığı günlerde, Dünya'ya kağıdı günlük vermeye başlamışlardı. Bir gün Falih Rıfki Atay'a 'Haydi bakalım, duçar olunan her durumu yok edemeyecersen hemen saadete çevirmenin yollarını ara der dururdunuz, bunu gelin de saadete çevirin bakalım' diye söylendiğimi iyi hatırlarım. Gene gülümsemişti ve 'Neden olmasın? Devrilecekleri günü düşün ve bize yaptıklarıyla bunu kendi kendilerine çabuklaştırdıklarını hiç aklından çıkarma' demişti." (Faik, 2003:88).

Amerika'nın ünlü gazetecilerinden Eugene Pulliam'ın 1958 yılının ortalarında Türkiye'ye gelmesi ve Başbakan'ın müsait olamadığı gerekçesiyle 2 kere görüşmelerinin ertelenmek zorunda kalması olayı üzerine başlamıştı. Çünkü küskün bir şekilde ülkesine dönen Amerikalı gazeteci, gazetesi İndianapolis'te izlenimlerini yayınlamış ve bu yazı 72 gazete de birlikte çıkmıştı. Bir yazısının başlığı “*On ikiye çeyrek var*” idi: Türkiye'deki gidişin tehlikeleri üzerinde duruyordu. Dünya, Vatan, Ulus ve Kervan bu yazının çevrisini yayınlayıp; Kim ve Altıok Dergileri de bu sütunları alıp yayınlayınca bir kargaşa ortamı doğmuş, Başbakan yazıyı basan gazeteler hakkında kovuşturma yapılması için savcılara izin vermişti. Davalar açılmış, Dünya Gazetesi dışındaki diğer gazeteler yargılanmıştı (Topuz, 1996:116). 27 Nisan 1960'da özel bir kanunla mecliste kurulan Tahkikat Komisyonu'nda basını ilgilendiren hükümler vardır. Yayın yasağına uymayan gazete ve dergilerin basımı ve dağıtımı önleneceği ve bu yayın yasaklarına ısrarlı bir şekilde uymayanların kapatılacağı belirtilirken, 27 Nisan 1960 gününden sonra Meclisteki görüşmelerin yazılması da yasaklandı. Öte yandan sıkıyönetim ilan edildi ve İstanbul'da, Ankara'da Sıkıyönetim Komutanlıkları basına karşı yeni tedbirler almaya başladı (Topuz, 1996:118). Ulus, Dünya, Demokrat İzmir, Sabah Postası Gazeteleri ile Akis ve Kim Dergileri; 9 Mayıs'ta Adana'da çıkan Yeni Adana ve Türksözü ile Bursa'da çıkan Yeni Ant; 20 Mayıs'ta da Eskişehir'de yayımlanan Bizim Sakarya, Mersin'de çıkan Son Haber ile Dinar Sesi ve Antalya gazeteleri kapatılmıştı (Turhan, 1999: 202).

3. Genel Değerlendirme

Basın, bugün olduğu gibi 1950-1960 döneminde siyasi bir arena olma ve gündeme yön verme niteliklerini taşımaktaydı. DP iktidarı süresince basından yararlanarak kamuoyunun desteğini sağlamaya çalışmış fakat ekonomik ve toplumsal vaatlerini gerçekleştirmeye çalıştığı siyasal düzlemde, toplumsal buhran yükseldikçe basının muhalefeti de artmıştır. DP iktidarı muhalefetteyken basın hürriyetini savunduğu halde, baskıcı yasal düzenlemeler ve yöntemlerle basını susturma yoluna gitmiş; iktidar yanlısı basını ise resmi ilanlar, kâğıt tahsisi, örtülü ödenek gibi yöntemlerle desteklemiştir. Bedii Faik (Faik, 2003:257- 258) “*Matbuat Basını Derken*” isimli hatıralarında 27 Nisan 1960'da kurulan Tahkikat Komisyonu'nu ülkenin başına inen bir bela olarak tanımlarken özellikle basının, tarihin hiçbir devresinde görmediği bir ezaya sokulması dilimi olarak değerlendirmektedir. Faik şöyle devam etmektedir: “*O günlerde Dünyadaki 8 sütunluk manşet sanırım ülke gerçeğinin fotoğrafı gibidir: ‘Karanlığa girdik!’ Artık sayfalarımızda hemen hemen her gün kazıntılı, bazı sütunlarımız parça parça yazısız ve hemen hemen bütün gazetelerin yüzü eyyam-ı buhur çarpmış gibi akli lekelerle doludur..*” (Faik, 2003:258-259). Milli Birlik Hükümeti zamanında

bazı gazetelerin ve gazetecilerin kayırıldığı konuları ele alınmış ve 28 Ekim 1960'ta besleme basınla ilgili bir kararname yayınlanmıştı. 29 Ekim 1960 günlü Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan belgeye göre, DP'nin iktidarı döneminde baskı sayısı düşük olan gazetelere, baskı sayısı yüksek olan gazetelerden daha çok veya aynı ölçüde ilan verilmiş, resmi ilanlarda Zafer Gazetesi'nin aldığı miktar 500-900 bin lira arasında olduğu; İzmir'de Yeni Asır'ın, İstanbul'da Havadis' in en çok ilan aldığı belirtilmişti. 1959 Ağustos ayından itibaren baskı sayısı ve abone esaslarına göre yürürlüğe giren kararname de kötüye kullanılmış, baskı sayısı ve abone sayısı göz önünde tutulmaksızın DP organı gazeteler birinci kategoriye; DP'yi destekleyenler ikinci kategoriye, tarafsızlar üçüncü kategoriye alınmıştı. Ulus, Dünya ve Yenigün Gazetelerinin adları ilan listesinden çıkartılmış; daha sonra Yeni Sabah'ın da ilanları kesilmişti. Resmi ilanlar kesildikten sonra, özel ilanlarında verilmemesi için genel müdürlere telefon edildiği tespit edilmişti. Kâğıt tahsisi konusunda yine DP'yi tutan gazetelere tirajlarına göre büyük ölçüde kâğıt verildiği, tarafsız ve muhalif gazetelere bu alanda çok hasis davranıldığı hatta Kim Dergisi'nin 1958 yılının Temmuz ayında kâğıdının kesildiği anlaşılmıştı. Muhalefeti tutan gazeteler ve tarafsız basın kâğıt darlığı yüzünden baskı sayısını kısmak durumunda kalmıştı. Yine aynı belgeye göre, Havadis Gazetesi ilk kuruluşunda örtülü ödenekten 55 bin lira, Necip Fazıl Kısakürek ise 27 Mayıs'a kadar 147 bin lira almıştı. Kararnamede Orhan Seyfi Orhon'a ve Yusuf Ziya Ortaç'a örtülü ödeneklerden çeşitli tarihlerde 100 bin liraya yakın para verildiği, Peyami Safa'nın da Başbakanlığa çeşitli tarihlerde dilekçeler göndererek yardım istediği, ajans ve gazetelere 732.809 lira dağıtıldığı belirtilmişti (Topuz, 2003:203). DP yönetimi Başbakanlık tarafından kontrol edilen Örtülü Ödenekten bazı gazetecilere para aktarmış; Yassıada da görülen ve Menderes'le Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un mahkûm oldukları Örtülü Ödenek davasında, gizli fondan para alanların adları zabıtlara geçmişti. DP iktidarı boyunca Zafer Gazetesi ile bu gazetenin Akşam Postası adlı baskısı 7 milyon 114 bin 330 liralık resmi ilan alırken; CHP'nin Ulus Gazetesi'ne 930 bin 953 liralık resmi ilan verilmişti. Son Posta'nın yayıncısı Selim Rağıp Emeç'e attığı manşetle 6/7 Eylül Olaylarının kışkırtılmasında rol oynayan İstanbul Ekspres'in yayıncısı Mithat Perin'e, Vatan başyazarı Ahmet Emin Yalman'a örtülü ödenekten 1000'er lira; 1950 seçiminde Muğla'dan DP milletvekili seçilen Cumhuriyet'ten Nadir Nadi'ye, Tan'dan Halil Lutfi Dördüncü'ye, Nakşibendi Tarikatı'na girmeden önce yazdığı şiirlerine oto-sansür uygulayıp 1955'te yayınlanan Sonsuzluk Kervanı ve 1962'de basılan Çile kitaplarına bunları almayan Büyük Doğu Dergisi'nin yayıncısı Necip Fazıl Kısakürek; Aralık 1953-Nisan 1960 arasında Türk Düşüncesi dergisini çıkaran Peyami Safa'ya da 49 bin lira örtülü ödenekten ödeme yapılmıştı (Kayış&Hürkan, 2012: 129).

Basına vurulan ilk darbe olarak nitelendirilen İlanlar Kararnamesi'nin ardından basının eleştiri görevini zorlaştıran kanunlar, Devlet Radyosu'nun sadece DP adına propaganda yapıyor oluşu, besleme basın adıyla anılan basın-yayın organlarındaki artış, resmi ilan ve kâğıt tahsisi sağlamak adına sorumluluklarından ödün veren basın ve dönemin Ankara Hilton'u olarak tabir edilen hapishanenin gazetecilerle dolup taşması basın-iktidar ilişkilerinin sağlıklı bir zemine oturtulamadığını göstermektedir. Bu dönemde, yayın organlarının birçoğunun DP'nin baskılarına karşı koyma siyaseti ürettiği ve iktidarın değiştirilmesi yönünde önemli etkilerinin olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kaynakça

- Bedii, Faik, *Matbuat Basını Derken..Medya-3. Cilt*, Doğan Kitap, İstanbul, 2003.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, *Cilt 2: 1941-1960*, Yayın Kurulu: Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay, Mete Tunçay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Çakır, Hamza, *Gazeteciliğe Giriş*, Editörler: Bilal Arık, Mustafa Şeker, Tablet Yayınları, Konya, 2007.
- Erer, Tekin, *On Yılın Mücadelesi Türkiye'de Parti Kavgalarının 2. Cildi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963.
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitapevi, Ankara, 2003.
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal-Kültürel-Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kaya, Ayşe & Emre, Elif, "Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri; Cumhuriyet, Ulus, Zafer Gazeteleri Üzerine Bir İnceleme", *Tercüman-ı Ahval'in 150. Yılında İstanbul'da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Emirler Matbaası, İstanbul, 2010.
- Kayış Nuri & Hürkan Serhat, *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2012.
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın*, Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Öymen, Altan, *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, 8. Baskı, İstanbul, 2007.
- Sarol, Mükerrerem, *Bilinmeyen Menderes, 1. Cilt*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2014.
- Şahhüseyinoğlu, Nedim, *Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür*, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005.
- TBMM Tutanak Dergisi, D: IX, C: 1, T: Olağanüstü, B: 23, 14 Temmuz 1950: 726:747,747:771.
- TBMM Tutanak Dergisi, D: 9, Cilt: 16: T:2, B: 84, 13 Haziran 1952: 210-216.
- TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, C: 12, İ: 2, 6 Haziran 1956: (1/475) 91:195,195: 221,232:236
- TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, C: 12, İ: 2, 6 Haziran 1956: (1/476) 91:195,195:221,227:231
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP Yokuş Aşağı, 1954-1957*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- Toker, Metin, *İsmet Paşayla 10 Yıl 1954-1957*, Birinci Cilt, Akis Yayınları, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1966.
- Topuz Hıfzı, *II. Mahmuttan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi Davalar, Hapisler, Saldırıları, Faili Meçhul Cinayetler Ve Holdingler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap-Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971)*, (Yayına Hazırlayan: Erol Şadi Erdinç), Pera Turizm ve Ticaret Aş, İstanbul, 1997.
- Yıldız, Nuran. "Demokrat Parti İktidarı ve Basın", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), Ankara, 1996.
- Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çeviren: Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.